85 години

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Том I

85 години

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

8-9 ноември 2021 г.

Том I

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Свищов, 8-9 ноември 2021 г.

Посветена на 85 години от създаването
на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ I

Международната научно-практическа конференция е организирана в изпълнение проект НФ-2-2021 „Устойчиво развитие и социално-икономическа кохезия през XXI век – тенденции и предизвикателства“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2021

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Проф. д-р Марияна Божинова
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ - председател
Проф. д. н. Борислав Борисов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Катя Личева
Доц. д-р Людмил Несторов
Доц. д-р Марина Николова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Силвия Костова
Доц. д-р Христо Сирашки

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Румен Ерусалимов - *председател*
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова
Гл. ас. д-р Асен Божиков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Любчо Варамезов - *председател*
Проф. д-р Анета Денева
Проф. д-р Атанас Атанасов
Проф. д-р Йордан Василев
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д-р Маргарита Богданова
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Александър Ганчев
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND SOCIO-ECONOMIC COHESION IN THE 21ST CENTURY: TRENDS AND CHALLENGES

Svishtov, 8th - 9th November 2021

Dedicated to the 85th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME I

The international scientific and practical conference has been organized as implementation of project SF-2-2021 "Sustainable Development and Socio-Economic Cohesion in the 21st Century: Trends and Challenges", financed with funds by Ordinance of the Ministry of Education and Science for encouraging scientific research

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2021

PROGRAM COMMITTEE
Prof. Mariyana Bozhinova, Ph.D.
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Borislav Borissov, D.Sc.
Prof. Bozhidar Bozhinov, D.Sc.
Prof. Stoyan Prodanov, Ph.D.
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, Ph.D.
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, Ph.D.
Assoc. Prof. Irena Emilova, Ph.D.
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, Ph.D.
Assoc. Prof. Katya Licheva, Ph.D.
Assoc. Prof. Lyudmil Nestorov, Ph.D.
Assoc. Prof. Marina Nikolova, Ph.D.
Assoc. Prof. Plamen Petkov, Ph.D.
Assoc. Prof Silviya Kostova, Ph.D.
Assoc. Prof Hristo Sirashki, Ph.D.

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D., Chairman
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovksi, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.
Head Asst. Asen Bozhikov, Ph.D.

EDITORIAL COMMITTEE
Prof. Lyubcho Varamezov, Ph.D., Chairman
Prof. Aneta Deneva, Ph.D.
Prof. Atanas Atanasov, Ph.D.
Prof. Yordan Vasilev, Ph.D.
Prof. Krasimir Shishmanov, Ph.D.
Prof. Margarita Bogdanova, Ph.D.
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Aleksandar Ganchev, Ph.D.
Assoc. Prof. Ventsislav Vassilev, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovski, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.

The published materials have been reviewed. The authors are responsible for the content and layout of their papers, the opinions expressed, the data used and the sources cited.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ I

ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ

ПЪТЯТ КЪМ УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНА КОХЕЗИЯ –
МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ РИСКОВЕ И БАРИЕРИ
Проф. д.ик.н. Димитър М. Иванов …… 7

ПРОБЛЕМАТИЧНОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
Проф. д-р Митко Димитров …… 31

ФИНАНСИ, ИКОНОМИКС, ЗАСТРАХОВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ

ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА УПРАВЛЕНИЕТО
НА ПУБЛИЧНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И ИМОТИТЕ –
ДЪРЖАВНАТА И ОБЩИНСКА СОБСТВЕНОСТ
Проф. д.н. Борислав Борисов …….. 51

СИСТЕМНО-СТРУКТУРНЫЙ КРИЗИС И ЕГО ПРОЯВЛЕНИЕ
В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19
д.э.н., профессор, Зверяков Михаил Иванович …… 59

ИЗМЕРВАНЕ ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА ПАНДЕМИЯТА
ОТ COVID-19 ВЪРХУ КОРПОРАТИВНИТЕ ПОЛИТИКИ
ЗА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Андрей Захариев …… 67

ОБЛАГОРОДЯВАНЕ НА ПЛОСКИЯ ДАНЪК В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Румен Брусарски …… 75

ДВИЖЕЩИ СИЛИ НА ИНТЕГРАЦИЯ В ГЛОБАЛНИТЕ ЦИФРОВИ ВЕРИГИ
ЗА СЪЗДАВАНЕ НА ДОБАВЕНА СТОЙНОСТ
Проф. д-р Сава Димов …… 83

ЕФЕКТИ ОТ ПРОГРАМАТА НА ЕЦБ ЗА ЗАКУПУВАНЕ НА АКТИВИ
В УСЛОВИЯТА НА ИЗВЪНРЕДНА СИТУАЦИЯ, ПРИЧИНЕНА ОТ ПАНДЕМИЯ
Проф. д-р Силвия Трифонова …… 95

ТЕСТВАНЕ НА КОРЕКТИВНИ ВЕРОЯТНОСТНИ МОДЕЛИ
ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ ОПЦИИ ВЪРХУ АКЦИИ
Проф. д-р Стефан Симеонов, Д-р Теодор Тодоров …… 108

КОНКУРЕНЦИЯ И КОНЦЕНТРАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ
ОБЩОЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР (2011-2020 г.). СТРУКТУРЕН АНАЛИЗ
И ЕМПИРИЧНИ НАБЛЮДЕНИЯ
Проф. д-р Стоян Проданов …… 116

THE IMPLEMENTATION OF GOALS OF BALANCED DEVELOPMENT
OF POLAND AGAINST THE CHALLENGES AND DANGERS
OF WASTE MANAGEMENT
Assoc. Prof. Ireneusz T. Dziubek, Dr Tatiana Manasterska 126

MODERN FEATURES OF TRUST ASSET MANAGEMENT
Postgraduate student Stanislav Perminov, Assoc. Prof. Deniss Djakons, PhD 136

ИНДУСТРИЯТА НА ХЕДЖ ФОНДОВЕТЕ В ЕРАТА
НА РАЗХЛАБЕНИТЕ ПАРИЧНИ ПОЛИТИКИ И COVID-19
Доц. д-р Александър Ганчев 142

РАЗНОСКИТЕ КАТО НЕДЕЛИМА ЧАСТ ОТ АНАЛИЗА
НА РЕЗУЛТАТИТЕ ПО ИМУЩЕСТВЕНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Венцислав Василев 150

ВЛИЯНИЕ СТРУКТУРЫ ЭКОНОМИКИ НА ОБЕСПЕЧЕНИЕ
УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА И РАЗВИТИЯ
Кандидат экономических наук, доцент Шараг Елена Сергеевна 159

СТРАТЕГИЧЕСКИ ДЕЙСТВИЯ НА БЪЛГАРСКИТЕ СТОПАНСКИ
ОРГАНИЗАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
Доц. д-р Илиан Минков 166

ИНСТИТУЦИИ И НЕРАВЕНСТВО
Доц. д-р Калин Господинов 174

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ПОДХОД КЪМ ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ -
ВЪЗМОЖНОСТИ И ОГРАНИЧЕНИЯ
Доц. д-р Калоян Колев 181

ПРОБЛЕМИ НА ЛОЯЛНОСТТА В БАНКОВИТЕ ИНСТИТУЦИИ
ПРИ СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ
Доц. д-р Катя Личева 190

ЦЕЛЕСЪОБРАЗНОСТ И ЕФЕКТИ
НА МЕЖДУРЕГИОНАЛНАТА ДАНЪЧНА КОНКУРЕНЦИЯ
Доц. д-р Людмил Найденов 196

ВЪЗМОЖНИ ГРЕШКИ ПРИ ВЪЗЛАГАНЕТО
НА ОБЩЕСТВЕНИ ПОРЪЧКИ В БЪЛГАРСКАТА ПРАКТИКА
Доц. д-р Марин Маринов, Красимир Парашкевов 204

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ГРИЖИ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Николай Нинов 210

ЕФЕКТИ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID ВЪРХУ ЗДРАВНИТЕ РАЗХОДИ
Доц. д-р Николай Атанасов 219

ПОДХОДИ И ПРАКТИКА НА ДЪРЖАВНОТО ФИНАНСИРАНЕ
НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ
Доц. д-р Пламен Йорданов, **Гл. ас. д-р Маргарита Николова** 230

ФИСКАЛНИТЕ ОБЛЕКЧЕНИЯ ЗА ЛИЦА С УВРЕЖДАНИЯ КАТО ПРИКРИТИ
СОЦИАЛНИ ПЛАЩАНИЯ ПРИ ИНВАЛИДНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, Ас. д-р Йордан Йорданов,
Докторант Жанета Ангелова 238

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПЛАЩАНИЯ
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Румен Ерусалимов 246

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА СПРАВЕДЛИВОСТ –
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ
Доц. д-р Силвия Топлева 251

ДЪЛГОСРОЧНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТИ
НА ПАНДЕМИИТЕ – УРОЦИ ОТ НЯКОИ ПРЕДХОДНИ КРИЗИ
Гл. ас. д-р Александър Б. Тодоров 258

ЕВРОФИНАНСИРАНЕТО КАТО СРЕДСТВО ЗА ПОВИШАВАНЕ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ СЕКТОР
„ПРОИЗВОДСТВО НА ОБЛЕКЛО ОТ ТЕКСТИЛ“
Гл. ас. д-р Ангелина Терзиева 266

НЯКОИ АСПЕКТИ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА COVID-19
ВЪРХУ БЪЛГАРСКИЯ ЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР
Гл. ас. д-р Анелия Панева 274

ПАЗАРЪТ НА ЗДРАВНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ –
СЪСТОЯНИЕ, РАЗВИТИЕ И ТЕНДЕНЦИИ
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 281

ФИСКАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ –
НЕОБХОДИМОСТ, УСЛОВИЯ И ЕФЕКТИ
Гл. ас. д-р Димитър Костов 289

БЪЛГАРИЯ ПО ПЪТЯ КЪМ ЕВРОЗОНАТА
Гл. ас. д-р Петя Василева 297

ДИНАМИКА НА ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ НА БЪЛГАРИЯ
СЪС СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕВРОСЪЮЗА
Гл. ас. д-р Сергей Радуканов 304

ПРОМЕНЯЩИТЕ СЕ РОЛИ НА ФИСКАЛНАТА И ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА
В СВЕТЛИНАТА НА COVID-19 В СТРАНИ С РАЗЛИЧЕН ПАРИЧЕН РЕЖИМ
Гл. ас. д-р Соня Георгиева 310

АСПЕКТИ НА НАЦИОНАЛНАТА ПОЛИТИКАТА
ПО ЗАЕТОСТТА И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД НЕЯ
Гл. ас. д-р Таня Илиева ……..……..……..……..… 320

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ИНВЕСТИЦИОННИ СТРАТЕГИИ –
ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВИ РЕЗУЛТАТИ
ОТ АКТИВНО ИНВЕСТИРАНЕ
Гл. ас. д-р Цветан Павлов ……...……. 325

ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ПРЕД БЪДЕЩИТЕ ПЕНСИОНЕРИ
В КОНТЕКСТА НА НОРМАТИВНИТЕ ПРОМЕНИ ВЪВ ВТОРИ СТЪЛБ
НА ПЕНСИОННИЯ МОДЕЛ В БЪЛГАРИЯ
Ас. д-р Йордан Йорданов ……...……. 334

ПАЗАРЪТ НА БАНКОВИ ДЕПОЗИТИ В БЪЛГАРИЯ:
ДИНАМИКА И СТРУКТУРНИ ИЗМЕНЕНИЯ
Ас. д-р Радослав Къновски …….....……. 340

ОЦЕНКА НА УСТОЙЧИВОСТТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ
Д-р Антон Сотиров, **Д-р Никола Пищалов** …….....……. 347

НАДНОРМЕНОТО ТЕГЛО И ЗАТЛЪСТЯВАНЕТО
КАТО РИСКОВ ФАКТОР ЗА ЗДРАВЕТО
Д-р Орлин Цветков …….....…….……. 354

МЕРКИ НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ НА САЩ
ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА COVID-19
Д-р Свилен Колев .....…….……. 359

STATE AID ENFORCEMENT LAW IN THE ENERGY SECTOR
IN ALBANIA
Lecturer of Law, **Dr. Anduena Gjevori** ……..…….……. 366

БАНКОВАТА ТАЙНА КАТО КОМПОНЕНТА НА БАНКОВАТА
СИГУРНОСТ – ФИНАНСОВО-ПРАВНИ АСПЕКТИ
Преп. Игнат Папазов ……..…….……. 374

THE HISTORICAL EVOLUTION OF THE GOVERNMENT
SECURITIES MARKET IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA
Olesea Speian, PhD Student ……..……...…….……. 378

ПРОМЕНИ В ЕВРОПЕЙСКИТЕ РЕГУЛАТОРНИ КАПИТАЛОВИ
ИЗИСКВАНИЯ ЗА ПОКРИТИ ОБЛИГАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА КРИЗА
Докторант Борислав Киров ..……...……..……. 386

АВТОМОБИЛНИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ И МЯСТОТО
НА ТЪРГОВСКИТЕ ПРЕДСТАВИТЕЛСТВА НА НЕГО
Докторант Ваня Галчева ……...……. 393

ЕФЕКТИ ВЪРХУ ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА В РЕЗУЛТАТ
ОТ НАМАЛЯВАНЕТО НА НАЛИЧНИТЕ ПАРИ В ОБРАЩЕНИЕ
Докторант Владимир Сиркаров ……..……. 398

ВЛИЯНИЕ НА КОЕФИЦИЕНТА P/E И ДИВИДЕНТНАТА
ДОХОДНОСТ ВЪРХУ ЦЕНИТЕ НА АКЦИИТЕ
НА БЪЛГАРСКИЯ КАПИТАЛОВ ПАЗАР
Докторант Владислав Любенов …….....…… 405

ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА МСП
В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ
Докторант Даниел Данчев …….....…… 413

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РЕГУЛИРАНЕ НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ
ЧРЕЗ ГРАНИЦИТЕ НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ ДОХОД
Докторант Жанета Ангелова .....…… 421

ЦИФРОВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО – СРЕДСТВО
ЗА ПОДОБРЯВАНЕ КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ И РАДИКАЛНА
ПРОМЯНА НА НАЧИНА НА ПРЕДОСТАВЯНЕ НА МЕДИЦИНСКИ
И ЗДРАВНИ ГРИЖИ
Докторант Живка Петрова .....…… 429

ДЕБАТЪТ МЕЖДУ БАНКОВАТА И ВАЛУТНАТА ШКОЛА ОТ 19-И ВЕК –
ХАРАКТЕРИСТИКИ И ПАРАЛЕЛИ СЪС СЪВРЕМЕННИТЕ
МОНЕТАРНИ РЕАЛНОСТИ
Докторант Кузман Илиев .....…… 438

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД МЕНИДЖМЪНТА НА ЛЕЧЕБНИТЕ
ЗАВЕДЕНИЯ В УСЛОВИЯ НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
(ПО ПРИМЕРА НА УНИВЕРСИТЕТСКА МНОГОПРОФИЛНА БОЛНИЦА
ЗА АКТИВНО ЛЕЧЕНИЕ „СЪРЦЕ И МОЗЪК“ – ПЛЕВЕН)
Докторант Люба Митева .....…… 446

БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИИТЕ – ГОЛЕМИТЕ ПОЛЗИ
ЗА МАЛКИТЕ БАНКИ
Докторант Марина Милинова .....…… 453

ОТРИЦАТЕЛНИ ЛИХВЕНИ НИВА – ЕМПИРИЧЕН ОПИТ
Докторант Милена Пешева .....…… 460

ФИНАНСОВИЯТ ФЕЪРПЛЕЙ В ЖЕНСКИЯ ФУТБОЛ –
НЕОБХОДИМОСТ ИЛИ ВЪЗМОЖНОСТ
Докторант Нено Ненов ……..…… 468

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ПРЕМИЙНИЯ ПРИХОД
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Докторант Николай Илиев ….…… 474

РАЗВИТИЕ НА ИМУЩЕСТВЕНОТО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА ПРЕЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ОТНОШЕНИЯ
Докторант Радка Василева ….…… 480

КОНСОЛИДАЦИЯТА НА БАНКОВИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ КАТО ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВОСТ
Докторант Рая Драгоева ……..…… 488

ИНСТРУМЕНТИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА ДАНЪЧНИТЕ ИЗМАМИ
ПРИ ТЪРГОВИЯТА С ГОРИВА И НЕФТОПРОДУКТИ
Докторант Стефан Пешов .....……. 496

ПРОГНОЗИРАНЕ НА ПУБЛИЧНИТЕ ФИНАНСИ -
ОТКЛОНЕНИЕ НА ФАКТИЧЕСКОТО ИЗПЪЛНЕНИЕ
НА КОНСОЛИДИРАНАТА ФИСКАЛНА ПРОГРАМА
СПРЯМО ЗАКОНА ЗА БЮДЖЕТА НА БЪЛГАРИЯ
Докторант Юлиан Войнов .....……. 501

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА

ЗА РОЛЯТА И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
ПРИ ДОКУМЕНТИРАНЕТО В СЧЕТОВОДСТВОТО
Проф. д-р Атанас Атанасов .....……. 511

ОСОБЕНОСТИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ
НА СТОКИТЕ В УСЛОВИЯТА COVID-19
Доц. д-р Галя Иванова – Кузманова .....……. 517

АКТУАЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
ПРЕД СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ В КОНТЕКСТА
НА ПРОМЕНИТЕ СЛЕД БРЕКЗИТ
Доц. д-р Галина Чиприянова, Д-р Марий Стоянов .....……. 524

КЪМ НОВ ПОДХОД В ОБУЧЕНИЕТО
ПО МЕЖДУНАРОДНИ СТАНДАРТИ ЗА ФИНАНСОВО ОТЧИТАНЕ
Доц. д-р Диана Ималова, Доц. д-р Венцислав Вечев .....……. 532

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА
НА ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ – СТАТИСТИЧЕСКИ АСПЕКТИ
Доц. д-р Красимира Славева .....……. 541

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ЗАВИСИМОСТТА МЕЖДУ
ЦИФРОВИЗАЦИЯТА НА ИКОНОМИКАТА И ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ
Доц. д-р Маргарита Шопова, Гл. ас. д-р Евгени Овчинников,
Гл. ас. д-р Тихомир Върбанов .....……..…. 549

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ СПОРАЗУМЕНИЯ ЗА СВОБОДНА
ТЪРГОВИЯ С ТРЕТИ СТРАНИ И ЗНАЧЕНИЕТО ИМ ОТ ПОЗИЦИЯТА
НА МИТНИЧЕСКИЯ КОНТРОЛ В ЕС
Доц. д-р Момчил Антов .....……..…. 557

INNOVATIVE METHODS FOR ACCOUNTING EDUCATION –
EXPERIENCE AND GLOBAL LESSONS LEARNED
Assoc. Prof. Nadya Velinova-Sokolova, PhD ……..……..…..…. 564

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА НА ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ – СТАТИСТИЧЕСКИ АСПЕКТИ

Доц. д-р Красимира Славева[1]

Резюме: *В доклада е изследвана динамиката на показателите, характеризиращи социалните и икономическите измерения на устойчивото развитие, и оценен постигнатият напредък от България. За целта са анализирани показателите „темп на растеж на реалния БВП на човек от населението“, „инвестиции“, „темп на растеж на производителността на труда на отработен час“, „разходи за научноизследователска и развойна дейност“, „коефициент на заетост“, „вариация на коефициента на заетост по статистически райони“, „коефициент на безработица“. Резултатите от анализа показват, че изменението на изследваните показатели е с по-бавни темпове и България значително изостава в социално-икономическото си развитие и в изпълнението на целите за устойчиво развитие на ООН.*

Ключови думи: *устойчиво развитие, социално-икономическо развитие, статистически анализ, тенденция,*

JEL: C10, C19

BULGARIA'S SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS – STATISTICAL ASPECTS

Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD[2]

Abstract: *This paper examines the dynamics of the indicators characterizing the social and economic dimensions of sustainable development and assesses the progress Bulgaria has made. To this end the following indicators are analyzed: "growth rate of real GDP per capita", "investment", "growth rate of labour productivity per hour worked", "research and development costs", "employment rate", "variation of the employment rate by statistical regions", "unemployment rate". The results of this analysis show that the change in the examined indicators is at a slower pace and Bulgaria is significantly lagging behind in its socio-economic development and in implementing the UN Sustainable Development Goals.*

Keywords: *sustainable development, socio-economic development, statistical analysis, trend models.*

JEL: C10, C19

1. Въведение

Концепцията за устойчиво развитие се базира на виждането за постигане на баланс между социалните и екологичните принципи в

[1] k.slaveva@uni-svishtov.bg, Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов

[2]k.slaveva@uni-svishtov.bg, D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov

икономическото развитие. Съвременното развитие показа, че то е обективна необходимост и за осъществяването му трябва не само да се приемат, но и да се прилагат активно редица мерки на национално и международно равнище. В основата идеята за устойчивост са постигането на икономически растеж, социално сближаване и опазване на околната среда, които взаимно се допълват и са насочени към ефективно използване на ресурсите, за да може те да бъдат използвани и от бъдещите поколения. Измеренията на устойчивото развитие се изразяват в три основни елемента – икономически, социален и екологически, които са взаимно свързани, като процесите в тях са изключително динамични. Изпълнението на целите на устойчивото развитие изисква комплексен подход и синхрон в поставените национални и регионални цели и стратегии с европейските и световни, една прагматична потребност на бъдещето развитие на човечеството, императив, който няма политически алтернативи (Пенчев, 2017).

Целта на доклада е да се анализира динамиката на показателите, характеризиращи социалните и икономическите измерения на устойчивото развитие, и да се оцени постигнатия напредък от България. Изследването се базира на официални статистически данни в подраздел „Устойчивото развитие“, достъпни чрез Информационна система Инфостат на НСИ.

2. Информационно осигуряване на изследването на устойчивото развитие

Статистическата информация е в основата на управлението на обществото, икономиката и социалната сфера. Основен източник на информация за икономическите и социалните явления и процеси са провежданите от НСИ текущи и еднократни статистически изучавания, провежданите изучавания от други органи на статистиката в страната, както и данни от емпирични изследвания на неправителствени организации, браншови организации и др. Спазвайки европейските и международните стандарти за производство и разпространение на статистическа информация, мисията на НСС се изразява в осигуряване на безпристрастна, обективна, надеждна, навременна и точна информация за състоянието и тенденциите в развитието на икономиката, социалната сфера, демографията и околната среда, която да бъде във вид, удобен за предоставяне на всички групи потребители статистически продукти и услуги. Статистическият показател дава както количествена характеристика за размера на явлението, така и качествена характеристика, представяща неговата същност и съдържание в определени времеви и пространствени граници.

Системата от статистически показатели за устойчиво развитие на България е създадена по съвместен проект на Евростат и НСИ в сътрудничество с дирекция „Енергийна стратегия” на Министерството на икономиката и енергетиката (НСИ). Включените в нея показатели се отнасят за икономически, социални, екологични и институционални

въпроси, свързани с устойчивото развитие. Изграждането на системата от показатели за устойчиво развитие е на основата на 14 критерия, сред които значимост, регулярно събиране, представителност за страната, сравнимост и съпоставимост във времето и със страните от ЕС, публичност, периодично актуализиране и др. Системата от показатели за устойчиво развитие включва 64 показатели, 13 от които са определени като ключови, които имат следното разпределение (НСИ):

- Тема 1. Социално-икономическо развитие.
- Тема 2. Устойчиво потребление и производство.
- Тема 3. Социално включване.
- Тема 4. Демографски промени.
- Тема 5. Обществено здраве.
- Тема 6. Промени в климата и чиста енергия.
- Тема 7. Устойчив транспорт.
- Тема 8. Природни ресурси.
- Тема 9. Глобално партньорство.
- Тема 10. Добро управление.

3. Социално икономически аспекти на устойчивото развитие – статистически анализ

Анализът на социално-икономическите аспекти на устойчивото развитие се базира на показателите, включени в Тема 1. Социално-икономическо развитие: „темп на растеж на реалния БВП на човек от населението“, „инвестиции“, „темп на растеж на производителността на труда на отработен час“, „разходи за научноизследователска и развойна дейност“, „коефициент на заетост“, „вариация на коефициента на заетост по статистически райони“, „коефициент на безработица“. Периодът, за който се разполага със сравними и съпоставими данни за изследваните показатели, обхваща годините от 2000 г. до 2016 г.

БВП на човек от населението се счита за най-изчерпателния измерител за развитието на националната икономика и много често използван при международни сравнения, поради което темпът на растеж на реалния БВП на човек от населението е определен за ключов показател за измерване и оценка на устойчивото развитие. Темпът на нарастване на реалния БВП на човек от населението не измерва пряко устойчивото развитие, но се разглежда като много важен измерител на икономическите аспекти на устойчивото развитие. Визуализацията на динамиката на показателя ясно очертава тенденциите в изменението му – след първоначалните високи темпове на нарастване до 2007 г. ,следва рязък спад през 2009 г., като той е пряк ефект от въздействието на световната финансово-икономическа криза, но през следващите години е налице нарастване, което е много по-слабо изразено и не се достигат нивата от преди кризата. В годините, когато е

постигнат висок темп на нарастване на БВП, са генерирани допълнителни икономически ресурси, който може да се използват за различни цели - за покриване на нарастващите икономически нужди на настоящото поколение, за инвестиции или за решаване на социални или екологични въпроси.

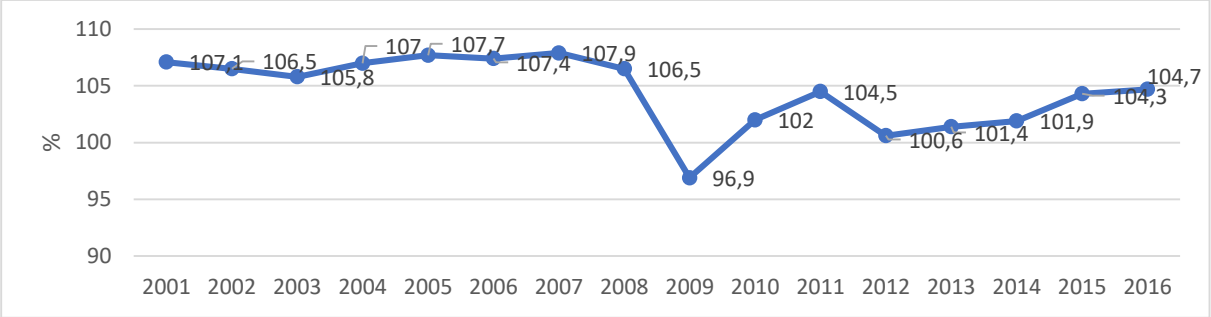

Фигура. 1. Темп на растеж на БВП на човек от населението за периода 2000-2016 г.
Източник: www.nsi.bg

За оценка на състоянието на публичните финанси и на използването на заеми за покриване на текущите разходи на правителството се използва показателят „отношение между консолидиран държавен дълг и БВП“. Този показател освен за оценка на устойчивото развитие, е важна част от Маастрихтските критерии за членство в Еврозоната. Анализът на този показател е важен от гледна точка на проследяването на динамиката на дълга и лихвените плащания, тъй като с увеличаването на дълга се натоварват бъдещите поколения и се изискват много прецизни разчети в какъв размер дълг да бъде поет и как да се изразходват финансовите ресурси. Нарастването на дълга е един от признаците за неустойчиви публични финанси, което определя важността на мониторинга на съотношението „държавен дълг/БВП“. От фигура 2 ясно се вижда, че динамиката на съотношението „държавен дълг/БВП“ до 2009 г. има изразена тенденция към намаляване – от 71,2% през 2000 г. до 13% през 2008 г., но в резултат на икономическата криза и за преодоляване на ефектите от нея през следващите години показателят бележи ръст и през 2016 г. вече е 29%. Тази тенденция е характерна за повечето страни, като тук трябва да се отчете факта, че за България темповете на нарастване са много по-ниски в сравнение със страните от ЕС. Спазването на добра финансова дисциплина и стремежът за намаляване и ограничаване на макроикономическите дисбаланси и спазването на критериите от Маастрихт са в основата на недопускането н а значително дългово натоварване на бъдещите поколения.

Показателят „инвестиции в процент от БВП“ се изчислява като отношение на бруто образуването на основен капитал към БВП и показва дела от БВП, който е използван за инвестиции, а не за потребление или

износ. От размера на инвестициите във висока степен зависи бъдещото икономическо развитие, защото чрез тях се разширяват и обновяват производства, увеличава се заетостта, намалява се безработицата, повишава се конкурентноспособността на икономиката и се генерира икономически растеж. Както и при предходните показатели, ясно се откроява промяната, която настъпва в резултат на икономическата криза – най-високата стойност на показателите спрямо БВП е за 2008 г. 33% за инвестиции общо, 27,4% за инвестиции от бизнеса и 5,6% инвестиции от бюджета.

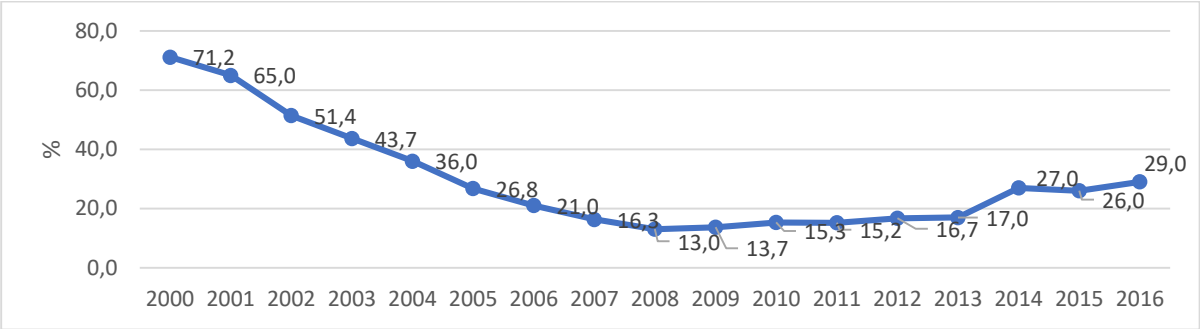

Фигура. 2. Брутен дълг в % от БВП за периода 2000-2016 г.
Източник: www.nsi.bg

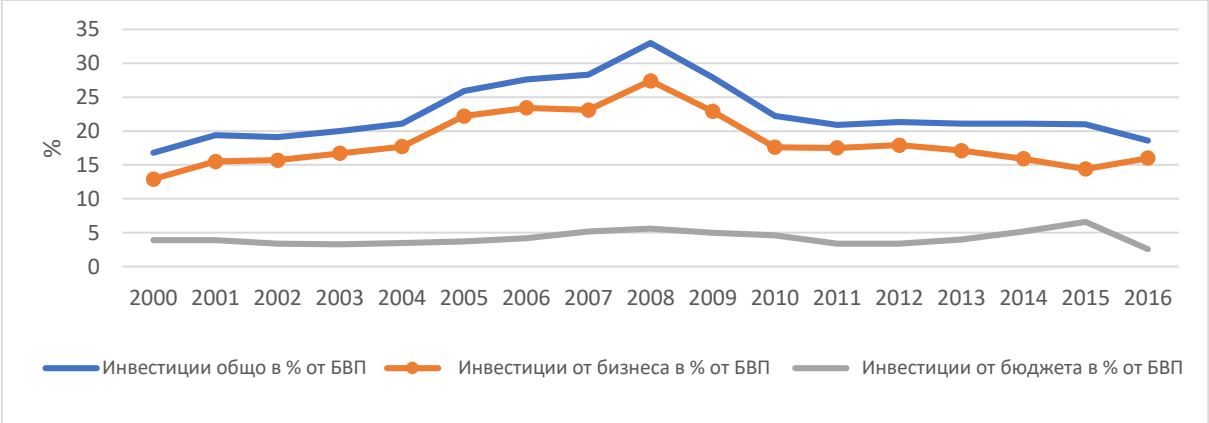

Фигура. 3. Инвестиции в % от БВП за периода 2000-2016 г.
Източник: www.nsi.bg

През следващите години по-слабо изразени са измененията в дела на инвестициите от бюджета към БВП, докато делът на инвестициите от бизнеса бележи намаление. Тази тенденция се запазва до 2015 г., като промяна настъпва през 2016 г. и доколко е устойчива ще проличи при един последващ анализ. Анализът на показателя „дял на инвестициите от БВП“ е много важен за постигането на устойчиво развитие, като познавателното му значение би се увеличило, ако се диференцира не само по отношение на източника на финансиране, но и според предназначението на инвестициите и по конкретно да се изчислява по отношение на инвестициите в ДМА с екологично предназначение и в екологосъобразни технологии.

Показателят „производителност на труда на отработен човекочас“ дава възможност за по-добра оценка на производителността в икономиката в сравнение с показателя „производителност на труда на един зает“, а чрез показателя “брутен вътрешен продукт на отработен човекочас" не само се измерва производителността в националните икономики, но може и да се сравни с показателя за други страни или със средния за ЕС. Темповете на растеж на производителността на труда на отработен човекочас за България са в границите между 101% и 106%, като тези стойности са много по-ниски в сравнение с показателите за другите страни от ЕС и спрямо средния за ЕС. За изпълнение на целите на устойчивото развитие е необходимо да се увеличи производителността на базата на инвестиции в образованието, научните изследвания, внедряването на иновации и нови технологии.

Инвестициите в научноизследователска и развойна дейност имат съществена роля за повишаване производителността на труда и ефективността на националната икономика, за ускорено икономическо развитие и допринасят за преминаването към икономика, базирана на знанието и за постигането на устойчиво развитие. Средствата, инвестирани за НИРД в България, са нараснали от 0,5% от БВП през 2000 г. до 0,96% през 2015 г., но делът им е значително по-малък от средното равнище за ЕС. Сред причините за състоянието на научните изследвания се открояват недостатъчното финансиране, лошото състояние на научната инфраструктура, ниското заплащане, възрастовата структура на заетите лица, основно на 50 и повече години, малкият дял на внедрените резултати от научните изследвания, подобряването на връзката между науката и бизнеса и др. До 2008 г. делът на разходите за НИРД в публичния сектор е около три пъти по-висок в сравнение с дела им в бизнес сектора (фигура 4.). Тази тенденция постепенно се променя и през 2010 г. те имат равен дял по 0,28%, а през следващите години делът на разходите за НИРД в бизнес сектора са по-големи, като в края на периода превишението е над 2 пъти.

По показателя „коефициент на заетост на населението на възраст 20-64 г.” данните за заетостта в България и средно за ЕС не се различават съществено в началото на периода, но под влияние на икономическа криза показателят за България започва да намалява с по-високи темпове, като за постигане на целите на устойчивото развитие е необходима промяна в провежданата политика за повишаване на заетостта и намаляване на безработицата, включваща нови мерки, насочени към повишаване заетостта на населението на възраст 20-29 г. и на уязвимите групи на пазара на труда.

Вариацията на коефициента на заетост по статистически райони се използва за мониторинг и оценка на мерките за намаляване на регионалните различия в заетостта и безработицата, за намаляване на регионалните и вътрешнорегионалните различия и неравенства, за да се изпълнят целите на стратегията за устойчиво развитие. Показателят е в границите между 6% и 8% и показва значителни регионални различия, които са най-силно изразени

в годините на икономическата криза, но дори и след това те не регистрират значимо намаление. Целта е този показател да се доближи до нула, защото колкото е по-близо до нула, толкова по-малки са регионалните различия в заетостта и безработицата.

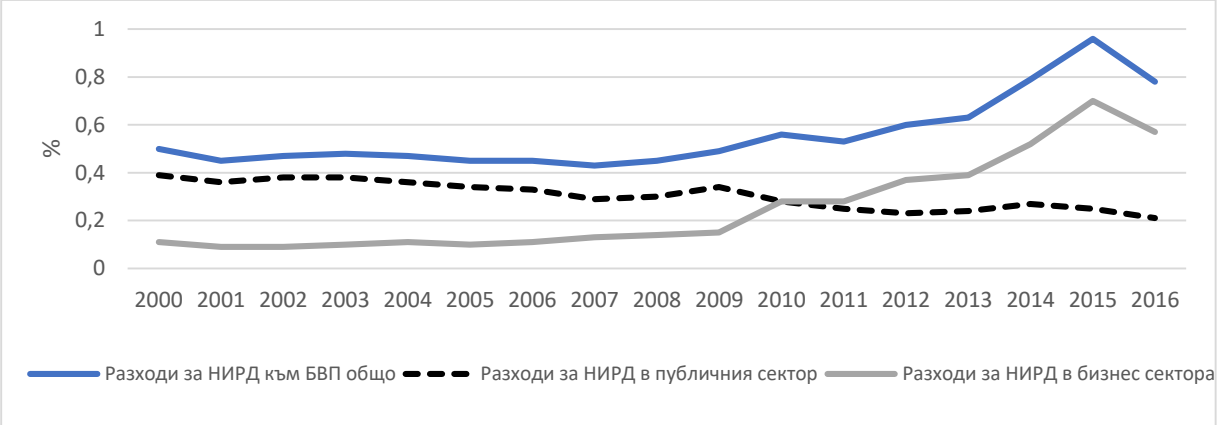

Фигура. 4. Разходи за НИРД в % от БВП за периода 2000-2016 г.
Източник: www.nsi.bg

Важно място в системата от показатели за устойчиво развитие заема коефициентът на безработица, защото колкото е по-висока безработицата, толкова по-голям е рискът от бедност и социално изключване. В изменението на коефициента на безработица общо и по възрастови групи до 2008 г. тенденцията е към намаляване, но в годините на икономическата криза бележи значително нарастване и тази тенденция се запазва до 2013 г. През следващите години коефициентът на безработица намалява и се доближава до стойностите преди кризата. Очертава се трайна негативна тенденция за най-висок дял на безработните лица на възраст 15-24 г. , както и висок дял на безработните на възраст 25-29 г.

Проверката за наличие на тенденция в изменението на изследваните показатели показа, че автокорелационният коефицент от първи порядък е статистически значим за почти всички показатели, тъй като получената емпирична стойност е по-голяма от дясната критична граница (-0,479 и 0,335), като изключение прави показателят „темп на растеж на производителността на труда на отработен час“. Апробирани са следните модели: линеен, логаритмична функция, полином от втора степен, полином от трета степен, експоненциална функция и степенна функция, като изборът на трендови модел е на основата на теста за адекватност на Фишер и коефициента на детерминация (Петков, 2021) (Иванов, 2009). Тестваните и оценени модели, характеризиращи динамиката на показателите за социално-икономическо развитие са поместени в таблица 1. Разработените модели дават възможност за краткосрочно прогнозиране на показателите за социално-икономическо развитие.

Таблица 1. Коефициент на автокорелация от първи порядък и трендови модели на показателите за социално-икономическо развитие

Показатели	Коефициент на автокорелация	Трендови модели
Темп на растеж на реалния БВП на човек от населението %	0,4789	$\hat{y} = 104{,}19 + 2{,}223t - 0{,}416t^2 + 0{,}018t^3$
Инвестиции в % от БВП	0,7725	$\hat{y} = 10{,}93 + 4{,}36t - 0{,}637t^2 + 0{,}008t^3$
Темп на растеж на производителността на труда на отработен час %	0,1683	-
Разходи за НИРД в % от БВП	0,8547	$\hat{y} = 0{,}5490 - 0{,}04t + 0{,}004t^2$
Коефициент на заетост %	0,7933	$\hat{y} = 49{,}34 + 7{,}89t - 1{,}076t^2 + 0{,}044t^3$
Вариация на коефициента на заетост по статистически райони	0,7395	$\hat{y} = 5{,}904 + 0{,}467t - 0{,}033t^2$
Коефициент на безработица %	0,7436	$\hat{y} = 20{,}55 - 6{,}43t + 0{,}96t^2 - 0{,}04t^3$

Източник: Изчисления на автора

4. Заключение

В резултат на извършеното изследване могат да бъдат направени следните изводи:

- Анализът на напредъка и изпълнението на целите на устойчивото развитие е важна част от мониторинга на процесите в страната и провежданите политики.
- Информационното осигуряване на изследванията на устойчивото развитие се базира на система от показатели, която е добре структурирана, но последната актуализация на официалните статистически данни е от 2017 г., което затруднява текущите анализи по отношение на актуалност и навременност.
- Изменението на показателите за социално-икономическо развитие е с по-бавни темпове и България значително изостава в изпълнението на целите за устойчиво развитие на ООН;
- Разработените трендови модели дават възможност за краткосрочно прогнозиране на показателите за социално-икономическо развитие и прогнозиране изпълнението на целите на устойчивото развитие.

Използвани източници

Иванов, Л. (2009). Моделиране и прогнозиране на времеви редове - статистически аспекти. *Том 97. Библиотека "Стопански свят"*. Свищов: АИ"Ценов".

НСИ. (н.д.). Методология Устойчиво развитие. Извлечено от https://nsi.bg.

Пенчев, П. (2017). Устойчиво развитие - теоретични и практически измерения. *Годишник на СА "Д. А. Ценов" - Свищов, 1*(1).

Петков, П. (2021). Иконометрия. Свищов: АИ "Ценов" .